

OPINIE I KOMENTARZE FRDL
SAMORZĄD TERYTORIALNY NA ŚWIECIE

nr 4/2025

SAMORZĄD LOKALNY W ZWIĄZKU AUSTRALIJSKIM

Dr Justyna Eska-Mikołajewska
Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

Wprowadzenie

Australia jest 6. co do wielkości krajem na świecie, położonym na półkuli południowej. Jest to największe państwo bez granic lądowych, jednocześnie najmniejszy i najsuchszy kontynent świata. Zajmuje powierzchnię ponad 7741 mln km², w tym lądową obejmującą ponad 7682 mln km² i wodną wynoszącą niemal 59 tysięcy km². Długość linii brzegowej to ponad 25 tysięcy km. Stolicą kraju jest Canberra, zamieszkiwana przez ponad 470 tysięcy ludzi. Jest to 9. co do wielkości miasto w kraju położone na północnym krańcu Australijskiego Terytorium Stołecznego. Największym miastem jest Sydney z liczbą mieszkańców ponad 5,2 miliona, a drugim w kolejności jest Melbourne z blisko pięciomilionową populacją. Liczba ludności Australii w 2024 roku wynosiła ponad 26,7 miliona osób (55. miejsce na świecie). Średnia gęstość zaludnienia to 3 osoby na km². W 2024 roku 86,3% populacji zamieszkiwało w miastach. Najbardziej zaludnione są peryferia oraz obszary na wschodzie i południowym wschodzie kraju. Ze wszystkich australijskich stanów i terytoriów największą populację posiada Nowa Południowa Walia. Najmniej ludzi zamieszkuje środek kontynentu, określany mianem „outbacku”.

Celem opracowania jest przedstawienie ram funkcjonowania samorządu lokalnego w Australii. Zaprezentowano rys historyczny australijskiego samorządu od formalnego utworzenia pierwszego samorządu lokalnego na terytorium federacji, poprzez reformy wprowadzane w latach 80. i 90. XX w., aż do współczesności. Omówione zostały podstawy prawne regulujące funkcjonowanie samorządu na trzech szczeblach władzy w Australii, a także akty parlamentów stanowych, w tym odrębne dla każdej jednostki składowej federacji ustawy o samorządzie lokalnym. Opracowanie zawiera omówienie struktury samorządu terytorialnego, wyborów do organów samorządowych, kwestii dotyczących finansów i nadzoru nad samorządem lokalnym, a także organizacji samorządowych zrzeszających podmioty popularyzujące ideę samorządności w Australii. W opracowaniu przedstawiono również obecne tendencje wyborcze i ocenę samorządu lokalnego przez obywateli.

Rys historyczny australijskiego samorządu terytorialnego od 1838 r. do lat 70. XX wieku

W 1788 r. została założona pierwsza osada brytyjska na terytorium australijskim, która stanowiła kolonię karną dla przestępców zsyłanych z Wielkiej Brytanii. Do 1792 r. Nowa Południowa Walia (NPW) obejmowała także Australię na wschód od 135°E, Nową Zelandię oraz Ziemię Van Diemena. Od 1803 r. w składzie NPW znalazła się Tasmania (wcześniej Ziemia Van Diemena). Proces separacji poszczególnych kolonii brytyjskich został zapoczątkowany w 1825 r. poprzez oddzielenie się Tasmanii. Jako z założenia odrębne kolonie powstały: Australia Zachodnia w 1829 r., a siedem lat później Australia Południowa. W 1841 r. status odrębnej kolonii Korony (*Crown Colony*), która odłączyła się od NPW, otrzymała Nowa Zelandia. W latach 50. XIX w. w analogiczny sposób powstały kolejne dwie kolonie: w 1851 r. Wiktoria, a w 1859 r. Queensland.

Pierwszym formalnie utworzonym samorządem terytorialnym na ziemiach australijskich był zarząd miejski Perth (*Perth Town Trust*) założony w 1838 r. Kolejne powstały w Adelajdzie, jako korporacja Adelajda (*Adelaide Corporation*) w 1840 r. oraz jako korporacja Sydney (*Sydney Corporation*) i miasto Melbourne (*City of Melbourne*) w 1842 r. Samorządy te zostały powołane do życia w celu świadczenia podstawowych usług dla mieszkańców miast, takich jak oświetlenie ulic, zwłaszcza w odniesieniu do wczesnych stolic kolonialnych. Wszystkie z tych wczesnych form organizacyjnych jednostek samorządowych w Australii upadły. Dopiero w latach 60. i 70. XIX w. kolonie ustanowiły szeroko rozpowszechnione stabilne formy samorządu lokalnego, mając na względzie pozyskiwanie pieniędzy na budowę dróg w regionach wiejskich i podmiejskich. Przedstawiciele rad lokalnych uczestniczyli w konwencjach jeszcze przed powstaniem federacji, a struktury samorządowe uznawane były za pozostające poza sferą konstytucyjną.

Retoryka zjednoczeniowa towarzyszyła funkcjonowaniu australijskich kolonii od lat 40. XIX w., jednak dopiero od lat 80. XIX w. działania zmierzające do utworzenia federacji zyskały na znaczeniu. W latach 1891–1898 przedstawiciele 6 samorządnych kolonii brytyjskich w Australii pracowali nad przygotowaniem projektu federalnej konstytucji. Po niełatwych rozmowach Konstytucja Związku Australijskiego (*Commonwealth of Australia Constitution Act, 1900*) została przyjęta w 1900 r. Z dniem 1 stycznia 1901 r. 6 kolonii australijskich utworzyło oficjalnie Związek Australijski (*Commonwealth of Australia*). Dotychczasowe kolonie otrzymały status stanów jako podstawowych jednostek składowych federacji.

W kolejnych siedemdziesięciu latach liczba samorządów lokalnych w Australii wzrosła do ponad tysiąca. W latach 70. XX w. rząd Partii Pracy (*Labor*), pod przywództwem premiera Gougha Whitlama, rozszerzył poziom finansowania samorządów lokalnych o ogólne niewiążące wsparcie finansowe oraz dotacje na budowę i utrzymanie dróg. W ten sposób władze federacji przejęły pełną odpowiedzialność za finansowanie dróg krajowych, zatwierdzały bowiem wszystkie wydatki na utrzymanie dróg, w tym na miejskie drogi główne.

Premier Whitlam był zwolennikiem zwiększenia władzy federalnej kosztem regionalnej, tj. stanów i terytoriów. Jego plan obejmował podniesienie statusu, rozszerzenie finansowania i odpowiedzialności samorządu lokalnego oraz zachęcenie organów samorządu lokalnego do łączenia się w organizacje regionalne. W ten sposób stany zostałyby zastąpione organami regionalnymi, pozostającymi pod kontrolą władz

federalnych. Ostatecznie do tego nie doszło, aczkolwiek samorządowi lokalnemu przyznano większe znaczenie i reprezentację m.in. w Australijskiej Konwencji Konstytucyjnej (*Australian Constitutional Convention*).

Warto wspomnieć, że w 1974 r. przeprowadzone zostało ogólnokrajowe referendum, mające na celu przyjęcie ustawy o zmianie konstytucji (organy samorządu terytorialnego) (*Consitution Alteration [Local Government Bodies]*, Bill 1974). W efekcie tego rząd federalny zostałby m.in. upoważniony do bezpośredniego finansowania samorządów lokalnych, poprzez przyznawanie organom samorządowym pomocy finansowej, jak i pożyczania pieniędzy w ich imieniu. Rozwiązanie to zostało jednak odrzucone przez obywateli w każdym ze stanów, poza Nową Południową Walią.

Samorząd terytorialny Australii od reform w latach 80. i 90. XX wieku

W 1988 r. przeprowadzone zostało referendum ogólnokrajowe, mające na celu przyjęcie ustawy o zmianie konstytucji (samorząd terytorialny) (*Constitution Alteration [Local Governemnt]*, Bill 1988). W projekcie ustawy zawarto propozycję uznania samorządu lokalnego w konstytucji federalnej. W kampanii przeciwko takiemu rozwiązaniu wskazywano, że postulowana zmiana podważy prawa stanów, przenosząc lub umożliwiając przeniesienie części uprawnień z rządów stanowych na lokalne. Ostatecznie zdecydowana większość Australijczyków we wszystkich stanach (blisko 70% głosujących) zagłosowała przeciwko takiemu rozwiązaniu, w wyniku czego proponowana przez rząd zmiana nie została zatwierdzona. W tym samym roku przyjęta została ustawa o rozwoju australijskiego transportu lądowego (*Australian Land Transport Development Act*, 1988), na mocy której władze lokalne wprowadziły niezależny lokalny komponent drogowy. Z dniem 1 lipca 1991 r. funkcjonował on obok komponentu ogólnego przeznaczenia, zastępując fundusze specjalnego przeznaczenia na lokalne drogi. Władze lokalne zyskały w ten sposób wsparcie finansowe na potrzeby związane z utrzymaniem dróg lokalnych, które to środki mogły być swobodnie wydawane na dowolny cel, zgodny z lokalnymi priorytetami.

Znaczące reformy samorządowe w Australii przeprowadzono w latach 80. i 90. XX w. Rządy poszczególnych stanów wykorzystały wówczas wskaźniki i analizy wydajności opracowane w sektorze prywatnym, stosując je w prowadzonej przez siebie działalności samorządowej. Każdy australijski stan przeprowadził badanie korzyści płynących z łączenia rad lokalnych. Głównym celem łączenia samorządów lokalnych było zwiększenie ich wydajności i usprawnienie działalności, jednakże taka przymusowa konsolidacja postrzegana jest nierzadko jako przejaw osłabienia demokracji przedstawicielskiej. W ich rezultacie w stanie Wiktorii liczba lokalnych rad uległa zmniejszeniu z 210 do 78. Analogicznie, kolejne 3 australijskie stany: Australia Południowa, Tasmania oraz Queensland również odnotowały pewne redukcje liczby samorządów lokalnych. Tymczasem stany Australia Zachodnia i NPW odrzuciły wprowadzenie rozwiązania polegającego na przeprowadzeniu obowiązkowych fuzji rad lokalnych. Ostatecznie jednak Nowa Południowa Walia wymusiła połączenie niektórych istniejących ówczesnie samorządów lokalnych.

Przeprowadzone badania wykazały, że w rezultacie fuzji zwiększony został zakres usług oferowanych przez rady lokalne. Jednocześnie fuzje te wygenerowały jedynie niewielkie oszczędności kosztów, wynoszące mniej niż 10%. Co więcej, doprowadziły do

powszechnej utraty miejsc pracy i utrzymującej się niechęci ze strony osób, wykonujących zadania obciążone znacznie większą liczbą obowiązków niż miało to miejsce wcześniej. Po przeglądzie systemu finansowania samorządów lokalnych w Australii, w 1995 r. uchwalono ustawę o finansowym wsparciu samorządów (*Local Government [Financial Assistance] Act, 1995*). Na jej podstawie wprowadzony został kompleksowy mechanizm współfinansowania zadań samorządowych z budżetu centralnego. Ustawa przewidywała, że minister rządu federalnego określi zasady dotyczące alokacji funduszy pomiędzy lokalne organy samorządowe.

Elementem reformy samorządu terytorialnego w Australii był także rozwój Regionalnych Organizacji Rad (*Regional Organisations of Councils, ROC*). Podmioty te obejmowały grupy sąsiadujących ze sobą władz lokalnych, dążących do wzajemnych korzyści z podejmowanych wspólnie działań. Chociaż pierwsza ROC powołana została do życia już w 1922 r. w Tasmanii, a kolejne tworzone były w latach 70. XX w., za rządów premiera Whitlama, wyraźny wzrost liczby nowych ROC nastąpił w latach 90. XX w. W 1995 r. w całym kraju funkcjonowało 50 porozumień, na mocy których sąsiadujące ze sobą władze lokalne poszukiwały korzyści ze wzajemnej współpracy. ROC postrzegano jako użyteczne narzędzie do promowania lokalnego rozwoju gospodarczego i wdrażania celów polityki rządowej. W badaniu z przełomu lat 2021–2022 odnotowano 55 ROC, z których największa obejmowała 18 rad lokalnych. Obecnie ROC nadal odgrywają kluczową rolę w zarządzaniu na obszarach metropolitalnych i wiejskich.

Organizacja i nadzór nad samorządem lokalnym w Australii

Australia stanowi federację (państwo związkowe), złożone z 6 stanów i 3 terytoriów wewnętrznych. Jedno z istniejących terytoriów, Jervis Bay, nie posiada żadnej formy samorządu. Związek Australijski obejmuje również niewielkie terytoria zewnętrzne, które są administrowane na odrębnych zasadach. Federalną strukturę państwa odzwierciedla funkcjonowanie trzech szczebli wybieranego rządu: federalnego, stanowego i terytorialnego (regionalnego) oraz lokalnego. Na rządzie federalnym (*Federal lub Commonwealth Government*) spoczywa pełna odpowiedzialność za prowadzenie spraw krajowych. Obszary odpowiedzialności rządu federalnego zostały enumeratywnie wyliczone w art. 51 i 52 konstytucji federalnej na zasadach federalizmu dualistycznego. Obejmują one: obronę i sprawy zagraniczne; handel, wymianę towarową i walutę; cła; imigrację; usługi pocztowe, telekomunikacyjne i nadawcze; podróże lotnicze; większość usług społecznych i emerytur. Rząd federalny jest zaangażowany, głównie poprzez finansowanie, w wiele spraw realizowanych co do zasady przez stany, a należą do nich m.in. zdrowie, edukacja, kwestie środowiskowe oraz stosunki pracy.

Rządy stanowe i terytorialne (*State or Territory Government*), na zasadzie domniemania kompetencji, są – w zgodzie z art. 107 i 108 konstytucji federalnej – odpowiedzialne za to wszystko, co nie zostało wskazane jako odpowiedzialność federalna. W pewnych obszarach należących do sfery publicznej, aczkolwiek niezastrzeżonych do wyłącznej kompetencji władzy centralnej, angażują się zarówno rząd federalny, jak i rządy regionalne.

Tymczasem samorząd lokalny w Australii jest jednopoziomowy, jednak system samorządu lokalnego jest w większości ustanowiony przez odrębne konstytucje każdego stanu i terytorium. Powoduje to, że mamy do czynienia z występowaniem 7 odrębnych

systemów władzy lokalnej w całym kraju (6 stanów i Terytorium Północnego). W konstytucji federalnej nie ma wzmianki na temat samorządu lokalnego, gdyż nie został on wskazany jako odrębny szczebel rządu. Nie ma zatem jurysdykcji federalnej nad samorządem lokalnym. Został on uznany we wszystkich konstytucjach stanowych i ustawodawstwie federalnym, będącym w istocie konstytucją Terytorium Północnego. Wiele z uprawnień i obowiązków samorządów lokalnych pokrywa się z obowiązkami rządów stanowych. Przepisy ustawowe, określające zakres działania samorządów lokalnych, nakładają szereg ograniczeń na świadczenie usług przez władze lokalne. Rady lokalne zajmują się takimi sprawami, jak: przepisy budowlane i rozwój; zdrowie publiczne; lokalne koleje, drogi i chodniki; roboty publiczne; sport i rekreacja, w tym parki i boiska; biblioteki; lokalne kwestie środowiskowe; rolnictwo i rybołówstwo; stosunki przemysłowe; usuwanie odpadów i usługi komunalne. Usługi takie jak policja, ochrona przeciwpożarowa czy funkcjonowanie szkół zasadniczo pozostały pod kontrolą władz regionalnych (poza niektórymi stanami, jak Queensland i Australia Zachodnia).

Australijskie Terytorium Stołeczne (*Australian Capital Territory, ACT*) nie ma oddzielnego samorządu lokalnego, a funkcje miejskie w Canberrze i okolicznych regionach są wykonywane przez rząd terytorialny ACT. Australijskie Biuro Statystyczne (*Australian Bureau of Statistics, ABS*) traktuje całe ACT za „nieposiadający osobowości prawnej” obszar samorządu lokalnego, pomimo że z technicznego punktu widzenia jest to region administracyjny na poziomie stanu.

Obszary samorządu lokalnego (*Local Government Area, LGA*), których jest obecnie 537, znacząco różnią się pod względem wielkości powierzchni, liczby ludności, a także pełnionej roli i zakresu odpowiedzialności. Najmniejsze hrabstwo – Peppermint Grove (Australia Zachodnia) – ma powierzchnię zaledwie 1,5 km² (0,58 mil kwadratowych), a jego populacja wynosi ponad 1600 osób. Największym hrabstwem jest natomiast East Pilbara (Australia Zachodnia), którego powierzchnia obejmuje blisko 380 tys. km², a ludność to 10,4 tys. osób.

Istnieje wiele odległych australijskich regionów o dużej powierzchni, lecz stosunkowo niskiej populacji, które nie stanowią części żadnego LGA. Uprawnienia samorządów lokalnych na tych niemunicipalnych obszarach (*unincorporated area*) mogą być wykonywane przez specjalne organy zarządzające, ustanowione poza lokalnym ustawodawstwem. Kurorty alpejskie w stanie Wiktorja lub bezpośrednio administrowane przez rządy regionalne, Australijskie Terytorium Stołeczne, stanowią przykłady zarządzanych w ten sposób obszarów. Największym takim „niezrzeszonym” obszarem, zajmującym znaczną część australijskiego „outbacku”, pozostaje Pastoral Unincorporated Area (Australia Południowa). Jego powierzchnia wynosi ponad 624 tys. km², zaś liczba ludności to zaledwie ponad 3 tys. osób.

Samorządy lokalne określane są jako rady, miasta lub gminy na obszarach miejskich, natomiast obszar podmiejski czy wiejski, który obejmuje większy obszar rolniczy jest zwykle określany mianem hrabstwa (*shires*) lub miasta na obszarach wiejskich lub oddalonych. Obszar Sydney podzielony został na około 35 miast, gmin lub hrabstw, z których każde posiada własną radę lokalną. Większe ośrodki wiejskie, takie jak Bathurst czy Albury (oba w stanie NPW), mają rady miejskie (*city councils*) lub gminne (*municipal councils*). Duże, ale mniej zaludnione obszary wiejskie, z wieloma miasteczkami i dużymi obszarami wiejskimi, to najczęściej hrabstwa z radą hrabstw (*Shire Council*), zlokalizowaną w jednym z większych miast. Niemal wszystkie samorządy lokalne posiadają te same funkcje administracyjne i podobne struktury polityczne, niezależnie od

ich nazwy, które implikowane są przez czynniki historyczne i geograficzne. Obszary samorządu lokalnego obejmują liczne przedmieścia lub miejscowości o różnych kodach pocztowych. Niektóre z nich położone w obrębie jednego LGA posiadają dwa kody pocztowe, podobnie jak ten sam kod pocztowy może odnosić się do różnych miejscowości w dwóch lub więcej stanach. Co więcej, niektóre miejsca, takie jak odległe obszary o małej lub braku populacji, w ogóle nie mają kodów pocztowych. Kody pocztowe zostały w Australii wprowadzone w 1967 r. w celu bardziej wydajnego sortowania i kierowania poczty, zastępując wcześniej stosowane systemy sortowania pocztowego.

Stolice poszczególnych stanów, będące zarazem największymi australijskimi miastami, funkcjonują bardziej jako aglomeracje samorządów, na obszarze których wiele kwestii związanych z funkcjonowaniem miast regulowane jest bezpośrednio przez władze stanowe. Większość stołecznych rad miejskich ma własne ustawodawstwo, które zapewnia rozszerzone uprawnienia dla tych samorządów lokalnych. Wyjątek na tym tle stanowi trzecie co do wielkości australijskie miasto, Brisbane (Queensland). Jest ono najludniejszym LGA w całym kraju, administrując znaczną częścią obszaru metropolitarnego Brisbane (*Greater Capital City Statistical Area, GCCSA*), zamieszkiwanego przez ponad 2,7 mln mieszkańców.

Wraz z postępującymi procesami urbanizacyjnymi w okresie powojennym, istotnie wzrosła liczba spraw podejmowanych przez rady miejskie. Przekazaniu im pewnych obowiązków dotyczących planowania i rozwoju towarzyszyło przekonanie o konieczności wzmocnienia efektywności oraz elastyczności świadczenia usług przez samorządy. Objęły one zróżnicowany i złożony zakres, głównie w obszarze gospodarczym, społecznym oraz środowiskowym (w tym np. kontrolę zanieczyszczeń czy obsługę lotnisk regionalnych).

Rady lokalne są zarządzane przez radnych pochodzących z wyboru. Tworzą oni oficjalny organ zarządzający (*official governing body*) oraz operacyjny organ wykonawczy (*operational executive*), kierowany przez dyrektora generalnego (*General Manager*) lub dyrektora zarządzającego (*Chief Executive Officer, CEO*). Jest on odpowiedzialny za codzienne funkcje, takie jak ład korporacyjny i finanse; usługi społeczne; aktywa i inżynieria oraz planowanie i środowisko. Rady lokalne mają dużą elastyczność w zakresie przyjmowanych struktur organizacyjnych. Członkowie wybieralnej rady lokalnej są określani zwykle mianem radnych, a główny radny – burmistrzem. Zakres władzy burmistrzów różni się w poszczególnych stanach. Szerokie uprawnienia posiadają burmistrzowie w stanie Queensland wybierani w wyborach bezpośrednich, podczas gdy wybierani pośrednio burmistrzowie w NPW pełnią, co do zasady, rolę ceremonialną. Dzielą oni odpowiedzialność za główne polityki i opracowywane budżety z radnymi oraz dyrektorami generalnymi, pełniącymi role szefów ramienia administracyjnego samorządu lokalnego. Dyrektorzy generalni są odpowiedzialni za wdrażanie strategicznej wizji rady oraz kierowanie administracją samorządową.

Obowiązki radnych i burmistrzów różnią się w poszczególnych stanach oraz terytoriach, co wynika z obowiązywania różnych przepisów prawnych, ustanawiających system samorządu lokalnego w każdej australijskiej jurysdykcji. Radni działają jako formalni decydenci i zatwierdzają plany strategiczne, polityki oraz budżety przygotowane przez władzę wykonawczą. Członkowie rad lokalnych ponoszą odpowiedzialność za mianowanie i nadzorowanie pracy dyrektora generalnego/CEO, zgodnie z umową o pracę.

Stany ponoszą podstawową odpowiedzialność za finansowanie i wyłączną odpowiedzialność za nadzór nad radami lokalnymi. Interakcja rządu federalnego z lokalnymi radami odbywa się regularnie poprzez udzielanie dotacji federalnych przy finansowaniu projektów zarządzanych przez lokalne władze. Departament Infrastruktury, Rozwoju Regionalnego i Miast (*Department of Infrastructure, Regional Development and Cities, DIRDC*) do 2022 r., a obecnie Departament Infrastruktury, Transportu, Rozwoju Regionalnego, Komunikacji i Sztuki (*Department of Infrastructure, Transport, Regional Development, Communications and the Arts, DITRDCA*) zarządza większością federalnych programów samorządowych. Jednocześnie służy wsparciem ministrowi infrastruktury, transportu, rozwoju regionalnego i samorządu lokalnego, który ponosi odpowiedzialność za przydzielanie funduszy federalnych na działalność samorządu lokalnego, głównie za pośrednictwem rządów stanowych i terytorialnych, sporządzanie rocznego raportu na temat samorządu lokalnego oraz przyznawanie corocznych nagród krajowych za wybitne osiągnięcia samorządów lokalnych w poszczególnych stanach.

Wybory do organów samorządowych

System wyborczy do rad lokalnych różni się w zależności od stanu lub terytorium. W każdym z nich przyjęto odrębne akty prawne, które określają zasady dotyczące przeprowadzania wyborów samorządowych. W Nowej Południowej Walii obowiązuje ustawa o samorządzie lokalnym z 1993 r. (*Local Government Act, 1993*) (NSW); w Terytorium Północnym – ustawa o samorządzie lokalnym z 2019 r. (*Local Government Act, 2019*) (NT); w stanie Queensland – ustawa o samorządzie lokalnym z 2009 r. (*Local Government Act, 2009*) (QLD); w stanie Australia Południowa – ustawa o samorządzie lokalnym z 1999 r. (*Local Government Act, 1999*) (SA); w stanie Tasmania – ustawa o samorządzie lokalnym z 1993 r. (*Local Government Act, 1993*) (TAS); w stanie Wiktorii – ustawa o samorządzie lokalnym z 1989 r. (*Local Government Act, 1989*) (Vic); natomiast w stanie Australia Zachodnia – ustawa o samorządzie lokalnym z 1995 r. (*Local Government Act, 1995*) (WA).

Niektóre stany, jak Australia Południowa, Australia Zachodnia, Tasmania i częściowo Wiktorii, przyjęły formułę głosowania dobrowolnego (*voluntary*). Pozostałe jednostki składowe federacji, tj. NPW, Queensland i Terytorium Północne, ustanowiły głosowanie obowiązkowe (*compulsory*), analogicznie do przyjętej na szczeblu federalnym formuły głosowania przymusowego (obejmującej udział w wyborach i referendach). W celu zwiększenia frekwencji wyborczej w wyborach do rad lokalnych w niektórych stanach i terytoriach, jak np. Australia Zachodnia, Australia Południowa i Tasmania, wprowadzone zostało powszechne głosowanie pocztowe. Metody wyboru radnych obejmują głosowanie preferencyjne lub pojedynczego głosu przechodniego (*Single Transferable Vote, STV*), w którym każdy wyborca ma jeden głos i sytuje kandydatów w kolejności według własnych preferencji. Użycie takiej metody głosowania obowiązuje m.in. w stanie NWP i Queensland. Natomiast w stanach Australia Południowa, Tasmania i Victoria stosuje się różne sposoby głosowania, w tym m.in. reprezentację proporcjonalną (*proportional representation*). Z kolei wyłącznie głosowanie większościowe, w którym każdy wyborca ma jeden głos, a zwycięzcą jest kandydat z największą liczbą głosów – zgodnie z formułą „zwycięzca bierze wszystko” (*first-past-the post, FPTP*) – obowiązuje w stanie Australia Zachodnia. Do rejestracji i głosowania w wyborach samorządowych

uprawnieni są obywatele Australii, którzy w dniu głosowania ukończyli co najmniej 18. rok życia. Muszą oni ponadto mieszkać pod obecnym adresem przez co najmniej 1 miesiąc, przy czym niektóre samorządy lokalne dopuszczają oddanie głosu przez osoby niemające statusu stałych mieszkańców.

Uprawnienia do kandydowania na radnego różnią się w zależności od stanu czy terytorium. Burmistrzowie, tytułowani w niektórych stanach i terytoriach mianem Lorda Burmistrza (*Lord Mayor*) lub Przewodniczącego (*President*), mogą być wybierani bezpośrednio przez wyborców lub pośrednio przez innych radnych (np. w stanie Wiktorii). Kadencja burmistrzów, bez względu na sposób ich wyłaniania, może wynosić od 1 do 4 lat. Na podstawie obowiązujących ustaw o samorządzie lokalnym zwyczajne wybory samorządowe odbywają się najczęściej co 4 lata (w stanach NPW, Terytorium Północnym, Australii Południowej i Wiktorii). W pozostałych jednostkach składowych federacji przyjęto odmienne rozwiązania, np. w Australii Zachodniej zwykle wybory samorządowe odbywają się co 2 lata, podczas gdy członkowie rady lokalnej są wybierani na okres do lat 4. Natomiast w stanie Tasmania połowa każdej rady jest wybierana co 2 lata, a radni pełnią 4-letnią kadencję. Burmistrzowie i zastępcy burmistrzów są wybierani bezpośrednio w każdych wyborach do rady lokalnej na dwuletnią kadencję. Liczba radnych w radzie lokalnej waha się zwykle od 4 do 15. Wyjątek stanowi rada lokalna w mieście Brisbane, która składa się z 26 radnych, a na jej czele znajduje się Lord Burmistrz.

Zgodnie z ustawą o mieście Sydney z 1988 r. (*City of Sydney Act, 1988*), przedsiębiorstwa z centralnych dzielnic biznesowych uzyskały prawa wyborcze. W praktyce zatem przedsiębiorstwa – poza mieszkańcami Sydney – mogły oddawać swój głos w wyborach do rady miejskiej. Nowelizacja tej ustawy z 2014 r. zezwoliła przedsiębiorstwom na posiadanie dwóch głosów w wyborach do rady miasta Sydney w oparciu o nowy, obowiązkowy rejestr nierezydentów. Rozwiązanie to było dość powszechnie krytykowane za faworyzowanie pewnej grupy wyborców, co wyraźnie podważało filary procesu demokratycznego i nie odpowiadało na kluczową potrzebę zapewnienia mieszkańcom i podatnikom zrównoważonego głosu w wyborach samorządowych. W 2023 r. uchwalona została ustawa o zmianie ustawy o mieście Sydney (*City of Sydney Amendment Act, 2023*), autorstwa nowego rządu stanowego Partii Pracy, znosząca obowiązkowe podwójne głosowanie przedsiębiorstw i oznaczająca powrót do nieobowiązkowego systemu pojedynczego głosowania przedsiębiorstw.

Finanse samorządu australijskiego

Australia wykazuje wyraźną pionową (wertykalną) nierównowagę fiskalną co oznacza, że poziom rządowy, który pobiera dochody na finansowanie usług, często nie odpowiada faktycznie za ich świadczenie. Źródłem ponad 70% osiągniętych dochodów są podatki, podczas gdy jedynie około 40% wszystkich wydatków sektora publicznego kierowanych jest na usługi świadczone przez samorząd. Dla przezwyciężenia tej nierównowagi wykorzystuje się złożony system transferów międzyrządowych, aby przesuwając dochody krajowe do i pomiędzy stanami, terytoriami oraz samorządami lokalnymi (horyzontalnie).

Samorząd lokalny stanowi najbardziej wyrównany spośród wszystkich trzech szczebli poziom rządu w Australii, uwzględniając osiągnięte dochody podatkowe i wydatkowane

kwoty na świadczone usługi. Ramy polityczne i prawne, na podstawie których działają samorządy lokalne, są określone przez rządy szczebla regionalnego. Ma to istotny wpływ na zdolność samorządów lokalnych do zwiększania dochodów poprzez stawki i opłaty użytkownika, np. związane z rejestracją psów czy wynajmem sali rad lokalnych. Dostrzec można pewną generalną tendencję do przenoszenia przez pozostałe szczeble rządowe odpowiedzialności za świadczenie usług na samorząd lokalny. Odbywa się to jednak przy jednoczesnym braku przekazywania samorządom dochodów lub zapewniania im nowych możliwości ich uzyskania na sfinansowanie tych usług.

W skali kraju samorządy lokalne pobierają około 3% wszystkich dochodów podatkowych i są odpowiedzialne za około 6% całkowitych wydatków sektora publicznego na świadczenie usług. Z 17 miliardów USD przychodów pobieranych rocznie, niemal 40% stanowią stawki od nieruchomości. Tym samym są one największym pojedynczym elementem składowym dochodów samorządu lokalnego, które w zdecydowanej większości podlegają indywidualnym ustaleniom przez poszczególne stany (poza Wiktorią i NPW).

Rządy stanowe stosują różne metody obliczania wartości gruntów, na których oparte są stawki podatku od nieruchomości. Powoduje to, że dochody samorządów lokalnych różnią się znacznie w całym kraju (jest to np. 60% w Australii Południowej i jedynie około 15% w Terytorium Północnym). W ostatnich dekadach wysokość przychodów samorządów lokalnych ze stawek podatku od nieruchomości została przez niektóre rządy stanowe ograniczona, co stało się przyczyną konfliktu między władzami lokalnymi a stanowymi.

Samorządy lokalne posiadają aktywa i infrastrukturę o wartości około 400 miliardów USD. Wydatki samorządów kierowane są w głównej mierze na mieszkalnictwo i poprawę jakości życia mieszkańców (24%), transport i komunikację (22,5%) oraz ogólne usługi publiczne (17,2%). Inne główne źródła dochodów obejmują opłaty i obciążenia (np. mandaty za parkowanie i opłaty za składanie wniosków o zabudowę), dochody z wynajmu nieruchomości i dotacje z innych szczebli rządowych. Konkretnie kwoty wydatkowane przez rady lokalne różnią się w zależności od ich obowiązków w poszczególnych stanach i terytoriach. Stołeczne rady miejskie są właścicielami gruntów o wyższej wartości w porównaniu do innych rad lokalnych. Rady stołeczne uzyskują od nich wyższe dochody z podatków i mają możliwość świadczenia bardziej zaawansowanych usług (np. rada lokalna Brisbane obsługuje jedną z największych flot autobusowych w Australii, co w pozostałych jurysdykcjach należy do zadań rządów stanowych).

Samorządy lokalne na obszarach miejskich pozyskują dochody głównie ze źródeł własnych (do 85%). Rady wiejskie i na terenach odległych bazują przede wszystkim na dotacjach od władz wyższego szczebla. Wynika to m.in. z tego, że stawki opodatkowania wartości gruntów wiejskich są często niższe od gruntów miejskich. Do określenia wielkości dotacji stosuje się wiele kryteriów, a formuła nierzadko stanowi przedmiot konfliktu. Roczne dotacje są klasyfikowane jako ogólne i mogą być wykorzystywane na dowolne działania rady. Natomiast jednorazowe dotacje przeznaczone są zazwyczaj na określone cele i mogą być wydatkowane wyłącznie na działania określone przez rządy krajowe lub regionalne.

Od lat 1974–1975 do 2024–2025 australijski rząd przekazał ponad 70 miliardów USD w ramach programu dotacji finansowych (*Financial Assistance Grant*) dla samorządów lokalnych. W okresie 2024–2025 rząd zapewni prawie 3,3 mld USD w ramach tego

programu. Obejmuje to około 2,8 mld USD, przeniesionych z szacunków na lata 2024–2025 i już wypłaconych stanom oraz terytoriom. Podstawę prawną przyznawania dotacji stanowi ustawa o finansowym wsparciu samorządów z 1995 r. Program dotacji finansowych składa się z dwóch komponentów: ogólnego przeznaczenia, który jest rozdzielany między stany i terytoria według liczby ludności (*per capita*) oraz zidentyfikowanego komponentu dróg lokalnych, alokowanego między stany i terytoria według ustalonych udziałów historycznych. Oba komponenty dotacji są rozdzielone w całości przez samorządy lokalne, co sprzyja uwzględnianiu lokalnych priorytetów. W każdym stanie i Terytorium Północnym dystrybucja funduszy w ramach programu dotacji pomocy finansowej dla samorządów lokalnych odbywa się za pośrednictwem lokalnej komisji ds. dotacji rządowych. Jedynie Australijskie Terytorium Stołeczne nie posiada takiego organu, gdyż to rząd terytorialny ponosi pełną odpowiedzialność za świadczenie usług samorządowych na obszarze tej jednostki składowej federacji.

Liczba zatrudnionych w samorządzie lokalnym w Australii to około 200 tys. osób. Około 100 z tych lokalnych rad jest największym lub drugim co do wielkości pracodawcą w okolicy. Samorząd lokalny posiada swobodę w ustalaniu struktury zatrudnienia. Pracownicy samorządowi są zatrudniani i opłacani przez lokalne władze. Pracownicy szczebla rządowego nie są kierowani do zadań na poziomie lokalnym. Zgodnie z obowiązującym prawem rady lokalne muszą mieć dyrektora zarządzającego lub dyrektora generalnego, jako szefa ich płatnego personelu, zatrudnionego przez rady i ponoszącego przed nimi odpowiedzialność.

Dodatki i zwroty kosztów są wypłacane radnym bezpośrednio przez samorząd lokalny. W stanie Queensland pensje są przyznawane radnym również bezpośrednio przez samorząd lokalny. W stanach NPW, Wiktorii i Queensland niezależne trybunały ustalają dodatki dla burmistrzów oraz radnych. Większość burmistrzów pełni swoją funkcję w niepełnym wymiarze godzin, z wyjątkiem burmistrzów zatrudnionych w kilku dużych miastach. W mieście stołecznym Brisbane, na mocy ustawy o mieście Brisbane z 2010 r. (*City of Brisbane Act, 2010*), burmistrz przygotowuje budżet do zatwierdzenia przez wybraną radę lokalną.

Organizacje samorządowe

Do najważniejszych krajowych stowarzyszeń samorządowych należą: Australijskie Stowarzyszenie Samorządu Lokalnego (*Australian Local Government Association, ALGA*) oraz Pracownicy samorządowi Australii (*Local Government Professionals Australia*).

Australijskie Stowarzyszenie Samorządu Lokalnego z siedzibą w stolicy państwa, Canberrze (od 1976 r.), powołane zostało w 1947 r. jako niezależny organ interesu przedstawicieli władz lokalnych. Jest on uznawany za wiodący, krajowy organ samorządu lokalnego. Reprezentuje 537 rad lokalnych w każdym stanie i terytorium. Politykę ALGA ustala zarząd, składający się z 2 przedstawicieli każdego ze stowarzyszeń członkowskich. Aktywność ALGA koncentruje się na utrzymaniu lokalnych dróg, transporcie i infrastrukturze międzyregionalnej, poprawie wyników w zakresie środowiska naturalnego i obszarów zabudowanych, wzmacnianiu równości i zrównoważonym rozwoju regionalnym, budowaniu potencjału społeczności lokalnych, integrowaniu stowarzyszeń członkowskich i całego sektora samorządu lokalnego, a także angażowaniu się samorządu w działalność rządu federalnego.

Od 2020 r. samorząd lokalny – poprzez prezesa ALGA – jest reprezentowany w Krajowej Radzie ds. Reformy Federacji (*National Federation Reform Council, NFRC*), której działalność ukierunkowana jest na priorytetowych kwestiach krajowych. ALGA jest ponadto członkiem Federalnego Forum Samorządów lokalnych (*Commonwealth Local Government Forum, CLGF*) oraz sekcji regionalnej Azji i Pacyfiku Zjednoczonych Miast i Samorządów Lokalnych (*United Cities and Local Government Asia-Pacific, UCLG ASPAC*).

Drugim znaczącym podmiotem funkcjonującym na szczeblu krajowym, który powstał w wyniku połączenia się stowarzyszeń zawodowych poszczególnych stanów i terytoriów, jest LG Professionals. Jest to wiodąca organizacja, reprezentująca pracowników szczebla lokalnego, w tym starszych menedżerów i wschodzących liderów. Celem stowarzyszenia jest utrzymanie wysokich standardów zawodowych i etycznych w całym sektorze samorządowym, doskonalenie przywództwa w samorządzie lokalnym, wzmacnianie profesjonalnego zarządzania oraz zapewnienie, że członkowie tej organizacji odgrywają kluczową rolę w procesach zmian i innowacji. Stowarzyszenie koncentruje się na reprezentowaniu interesów swoich członków, zapewnianiu im rozwoju zawodowego i interesujących ścieżek kariery, promowaniu budowania potencjału w sektorze samorządowym oraz współpracy z kluczowymi partnerami w celu tworzenia nowych możliwości na szczeblu samorządowym.

Obecne tendencje wyborcze i ocena samorządu terytorialnego

W oparciu o wyniki wyborów samorządowych z ostatnich dwóch dekad można wskazać, że samorządy lokalne osiągnęły wyższy wskaźnik reprezentacji kobiet niż parlamenty krajowe. W 2010 r. odsetek kobiet w samorządach lokalnych oscylował wokół 27%, przy czym tylko 20% kierowników wyższego szczebla i 5% dyrektorów generalnych stanowiły kobiety.

W 2017 r. w skali całego kraju kobiety stanowiły 32,2% radnych – w porównaniu z 29,8% w 2015 r. i 28,4% w 2010 r. Wraz z przyjęciem krajowej strategii dla kobiet w samorządzie lokalnym w 2009 r., regularnie przeprowadzane są audyty rad lokalnych, obejmujące monitorowanie równości płci i lepsze gromadzenie danych dotyczących płci. Liczby te różnią się w zależności od jurysdykcji, jednak najwyższy odsetek kobiet radnych odnotowuje stan Wiktoria. Po wyborach samorządowych w 2020 r. Wiktoria utrzymała status krajowego lidera pod względem odsetka kobiet wśród radnych – 43,8%. Jest to wyraźny wzrost w porównaniu z poprzednim wysokim poziomem 38% z 2017 r.

Spośród 76 rad lokalnych, które wzięły udział w wyborach, 47 posiada obecnie większość kobiet radnych lub utrzymuje parytet płci. Podkreślić należy, że w najbardziej zaludnionym stanie kraju – NPW – wyniki wyborów samorządowych z 2021 r. wskazują na postępy w dywersyfikacji składu osobowego rad pod względem płci.

W państwie wielokulturowym, jakim jest Australia, kwestią szczególnie istotną pozostaje reprezentacja rdzennej ludności. W 2020 r. miasto Sydney, w którym rdzenna ludność stanowi 2,4% ogólnej liczby zatrudnionych pełnoetatowo pracowników, opublikowało Plan działania na rzecz pojednania (*Stretch Reconciliation Action Plan*). Celem tego planu jest budowanie i wzmacnianie relacji z przedstawicielami rdzennej ludności, tj. Aborygenami i mieszkańcami wysp Cieśniny Torresa (*Torres Strait Islander*).

Tego, że rządy lokalne pozostają wysoce niereprezentatywne, zwłaszcza w regionach wiejskich i odległych, dowodzi przykład hrabstwa Brewarrina Shire, w północno-

zachodniej części NPW, w którym 60% populacji stanowią rdzenni mieszkańcy. W 2021 r. w radzie lokalnej hrabstwa zasiadała tylko jedna przedstawicielka rdzennej ludności. Innym przykładem niedoreprezentowania rdzennej ludności jest miasto Dubbo (NPW), z blisko 55-tysięczną populacją. Ponad 16% ludności stanowią Aborygeni, nierzadko niemający żadnego przedstawiciela we władzach samorządowych. Nacisk na zwiększenie reprezentacji rdzennej ludności w strukturach lokalnych skutkował przyjęciem przez radę miasta Dubbo Strategii Zaangażowania Rdzennej Ludności (*Indigenous Engagement Strategy*).

Podjmując wysiłki w celu zwiększenia liczby autochtonów w samorządzie lokalnym, ALGA we wrześniu 2021 r. opublikowała Plan Wdrażania dla nowego Partnerstwa na rzecz Zamykania Luki (*Closing the Gap Implementation Plan*). Ma on na celu wzmocnienie wysiłków na rzecz wspólnego opracowywania polityk i podejmowania decyzji na szczeblu lokalnym. Plan wdrażania ALGA koncentruje się na czterech priorytetowych obszarach reform uwzględnionych w Krajowym Porozumieniu w sprawie Likwidacji Luki (*National Agreement on Closing the Gap*). Zasadniczym celem jest modyfikacja sposobów, zgodnie z którymi australijskie rządy stanowe współpracują z Aborygenami i mieszkańcami Cieśniny Torresa, aby wdrożyć długoterminową zmianę systemową i wesprzeć szybsze osiągnięcie celów społeczno-ekonomicznych. ALGA dąży do zapewnienia wielu nowych możliwości rdzennej ludności poprzez przyznanie jej silniejszego głosu, w efekcie zaś większego wkładu w sprawy bezpośrednio wpływające na ich życie.

Według badania australijskiego rządu „Zaufanie i satysfakcja z australijskiej demokracji” z czerwca 2023 r., 56% respondentów wyraziło przekonanie, że ich rząd stanowy lub terytorialny słucha i reaguje na potrzeby oraz obawy ludzi. Zaufanie do rządu stanowego lub terytorialnego oraz lokalnego wyraża 49% badanych, a parlamentu na szczeblu regionalnym – odpowiednio 46%.

W tym kontekście warto odnieść się do rezultatów badania przeprowadzonego między czerwcem a lipcem 2022 r., którego celem było ustalenie, w jaki sposób Australijczycy postrzegają samorząd lokalny. Badanie to wykazało szerokie poparcie dla rozszerzenia roli samorządów lokalnych poza tzw. „trzy R” („Three Rs”), obejmujące drogi, stawki i śmieci (*roads, rates and rubbish*). Zwłaszcza kobiety miały silne poczucie, że samorządy lokalne, poza najbardziej podstawowymi usługami zapewnianymi społecznościom lokalnym, gwarantują szereg usług o charakterze społecznym i środowiskowym. Badani jedynie w pewnym stopniu zgodzili się, że samorząd lokalny odgrywa rolę w angażowaniu się w sporne kwestie dotyczące zmiany klimatu, pojednania rdzennej ludności i kwestii LGBTQIA.

Zgodnie z otrzymanymi wynikami: 93% biorących udział w badaniu opowiedziało się za tym, że samorządy powinny opowiadać się za potrzebami lokalnej społeczności i odzwierciedlać jej wartości; 91% respondentów uważało, że samorządy powinny przyczyniać się do zdrowszego i sprawiedliwszego społeczeństwa; 86% badanych wskazywało, że samorządy powinny aktywnie kształtować lokalną tożsamość i kulturę, a 83% zgodziło się, że samorządy powinny być miejscem do prowadzenia debat na tematy krajowe. 69% ankietowanych zamieszkujących obszary metropolitalne samorządu lokalnego popierało rozszerzenie uprawnień samorządów. Tego samego zdania było 51% mieszkańców obszarów samorządu wiejskiego.

Formuła, zgodnie z którą funkcjonuje samorząd terytorialny w Australii, jest konsekwencją ustanowionego modelu ustrojowego w tym państwie. Ogół spraw związanych z działalnością podmiotów samorządowych pozostawiony został do regulacji na poziomie regionalnym, tj. stanowym i terytorialnym. Co istotne, decentralizacja władzy publicznej, która wyraża ogólną ideę, aby władza była najbliżej obywatela, nie stała się ani naczelną zasadą ustrojową, ani konstytucyjną, co wskazuje, że w praktyce dopuszcza się możliwość odstąpienia od tworzenia samodzielnych podmiotów władzy szczebla lokalnego. Pomimo że nie wprowadzono ogólnokrajowej formuły funkcjonowania samorządu lokalnego i nie został on wymieniony w Konstytucji Związku Australijskiego, każdy rząd stanowy i terytorialny uznaje samorząd lokalny w swojej własnej konstytucji. Na poziomie jednostek składowych federacji samorząd lokalny w Australii działa w oparciu o strukturę jednoszczeblową. Pokreślić trzeba, że jest to rozwiązanie odmienne od tego, jakie przyjęto w innych anglosaskich federacjach, takich jak Kanada czy Stany Zjednoczone.

W przyjętych ramach prawnych australijski samorząd lokalny ma bardzo ograniczone uprawnienia ustawodawcze, nie posiada w ogóle uprawnień sędziowskich, a w zakresie władzy wykonawczej podlega wyłącznej jurysdykcji stanu lub terytorium, na obszarze którego funkcjonuje. Funkcje i praktyki rad lokalnych, które skupiają się przede wszystkim na zarządzaniu usługami publicznymi i użytkowaniu lokalnych gruntów, są zasadniczo podobne w całej Australii, chociaż mogą się w pewnym zakresie różnić między jurysdykcjami. Tradycyjnie zakres władzy samorządów lokalnych pozostawał relatywnie wąski. Obecnie jednak dostrzec można coraz silniejszą potrzebę poszerzania ram świadczonych usług na poziomie lokalnym w obszarach wykraczających poza te najbardziej podstawowe działania (związane z „trzema R”). Jak dowodzą ostatnie badania, australijskie społeczeństwo wyraża oczekiwanie, że władze samorządowe będą w stanie bardziej efektywnie wypełniać swoje zadania. Co więcej, samorządy lokalne, przy wsparciu rządów szczebla regionalnego i krajowego, zaczną na partnerskich warunkach współuczestniczyć w podejmowaniu współczesnych wyzwań, w tym adaptacji do zmian klimatycznych. Kwestia ta ma bowiem kluczowe znaczenie zwłaszcza dla obszarów wiejskich i odległych Australii.

Bibliografia:

- Brunet-Jailly E., Martin J.F., *Local Government in a Global World. Australia and Canada in Comparative Perspective*, University of Toronto Press, Toronto, 2010.
- Busbridge R., Chou M., Rutledge-Prior S., *The Three Rs and Beyond: Public Perceptions on the Role of Australian Local Government Today*, „Urban Policy and Research” 2024, t. 42, nr 2.
- Closing the Gap Implementation Plan, Australian Local Government Association, September 2021, <https://www.closingthegap.gov.au/national-agreement> [dostęp: 17.03.2025].
- Financial Assistance Grant to Local Government, Australian Government: Department of Infrastructure, Transport, Regional Development, Communications and the Arts, <https://www.infrastructure.gov.au/territories-regions-cities/local-government/financial-assistance-grant-local-government> [dostęp: 08.11.2024].

- *Konstytucja Związku Australijskiego*, tłum. z jęz. ang. i wstęp J. Winczorek, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2014.
- Lawrie A., Ryan R., *Local government*, [w:] *Australian Politics and Policy*, Perche D. et al. (ed.), Sydney University Press, Sydney 2024.
- Lencznarowicz J., *Geneza konstytucji Związku Australijskiego*, [w:] *Konstytucjonalizm w państwach anglosaskich*, A. Zięba (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2013.
- Lysaght G-J., *Push to boost Indigenous representation in NSW local government*, ABC News, 2 June 2021, <https://www.abc.net.au/news/2021-06-03/indigenous-local-government-push/100183784> [dostęp: 05.11.2024].
- Marshall N., Sproats K., *Managing Democracy? Assessing some of the Outcomes of Australian Local Government Reform*, [w:] *Local Government at the Millenium*, J. Caulfield, H.O. Larsen (eds.), Springer Fachmedien Wiesbaden, Opladen 2002.
- Marshall N., Dollery B., Witherby A., *Regional Organisations of Councils (ROCs): The Emergence of Network Governance in Metropolitan and Rural Australia?*, "Australasian Journal of Regional Studies" 2003, t. 9, nr 2.
- Rates and Taxes: A Fair Share for Responsible Local Government, House of Representatives Standing Committee on Economics, Finance and Public Administration, Canberra October 2003.
- Stretch Reconciliation Action Plan: November 2020 – November 2023, City of Sydney, <https://www.cityofsydney.nsw.gov.au/strategies-action-plans/reconciliation-action-plan> [dostęp: 08.11.2024].
- Trust and Satisfaction in Australia Democracy: 2023 National Survey, Commonwealth of Australia, Australian Public Service Commission, Canberra 2023, <https://www.apsreform.gov.au/resources/reports/trust-and-satisfaction-australian-democracy-survey-report> [dostęp: 28.11.2024].
- Twomey A., *Local Government Funding and Constitutional Recognition*, Constitutional Reform Unit Report No. 3, January 2013.
- Ustawa z dnia 30 września 1988 roku o mieście Sydney, <https://legislation.nsw.gov.au/view/whole/html/inforce/current/act-1988-048>, City of Sydney Act (1988 No. 48). [dostęp: 25.11.2024].
- Ustawa z 1989 r. o samorządzie lokalnym, http://www7.austlii.edu.au/cgi-bin/viewdb/au/legis/vic/consol_act/lga1989182/, Local Government Act (1989 No. 11) (Vic). [dostęp: 25.11.2024].
- Ustawa z 1993 r. o samorządzie lokalnym, http://www7.austlii.edu.au/cgi-bin/viewdb/au/legis/nsw/consol_act/lga1993182/, Local Government Act (1993 No. 30) (NSW) [dostęp: 25.11.2024].
- Ustawa z 1993 r. o samorządzie lokalnym, http://www7.austlii.edu.au/cgi-bin/viewdb/au/legis/tas/consol_act/lga1993182/, Local Government Act (1993 No. 95) (TAS). [dostęp: 25.11.2024].
- Ustawa z 1995 r. o samorządzie lokalnym, https://www.austlii.edu.au/cgi-bin/viewdb/au/legis/wa/consol_act/lga1995182/, Local Government Act (1995 No. 74) (WA). [dostęp: 25.11.2024].
- Ustawa z dnia 1 lipca 1995 roku o finansowym wsparciu samorządów, http://www6.austlii.edu.au/cgi-bin/viewdb/au/legis/cth/consol_act/lga1995342/, Local Government [Financial Assistance] Act (1995 No. 86) [dostęp: 25.11.2024].

- Ustawa z 1999 r. o samorządzie lokalnym, http://www7.austlii.edu.au/cgi-bin/viewdb/au/legis/sa/consol_act/lga1999182/, Local Government Act (1999 No. 62) (SA) [dostęp: 25.11.2024].
- Ustawa z 2009 r. o samorządzie lokalnym, http://www7.austlii.edu.au/cgi-bin/viewdb/au/legis/qld/consol_act/lga2009182/, Local Government Act (2009 No. 23) (QLD) [dostęp: 25.11.2024].
- Ustawa z dnia 1 lipca 2010 roku o mieście Brisbane, <https://www.brisbane.qld.gov.au/about-council/governance-and-strategy/city-of-brisbane-act>, City of Brisbane Act (2010 No. 23) [dostęp: 25.11.2024].
- Ustawa z 2019 r. o samorządzie lokalnym, https://www.austlii.edu.au/cgi-bin/viewdb/au/legis/nt/num_act/lga201939o2019228/, Local Government Act (2019 No. 39) (NT) [dostęp: 25.11.2024].
- Ustawa z dnia 27 września 2023 r. o zmianie ustawy o mieście Sydney z 1988 r., https://www.austlii.edu.au/cgi-bin/viewdb/au/legis/nsw/num_act/co-saa2023n27286/ (2023 No. 27) [dostęp: 16.03.2025].

O AUTORZE

Dr Justyna Eska-Mikołajewska – doktor nauk społecznych w zakresie nauk o polityce (Uniwersytet Jagielloński). Obecnie adiunkt w Katedrze Studiów Politycznych Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie. Członkini Towarzystwa Naukowego Australii, Nowej Zelandii i Oceanii. Autorka licznych publikacji naukowych i recenzentka prac poświęconych przede wszystkim Nowej Zelandii, Australii i państwu Oceanii.

STRESZCZENIE

Abstrakt:

Przedmiotem opracowania jest samorząd lokalny w Australii. Celem jest dokonanie analizy rozwiązań prawnych odnoszących się do funkcjonowania samorządu w tym państwie. Strukturę, wielkość i zakres samorządu określają rządy jednostek składowych federacji, a rząd federalny bezpośrednio nie zapewnia finansowania lokalnym samorządom. Pomimo różnic w działalności poszczególnych samorządów, zarządzanie na poziomie lokalnym kształtuje się pod wpływem wspólnych wyzwań.

Słowa kluczowe:

Związek Australijski, samorząd lokalny, stan, terytorium, wybory lokalne

Opinie wyrażone w powyższym tekście mają charakter autorski i nie należy ich traktować jako stanowiska Fundacji Rozwoju Demokracji Lokalnej im. Jerzego Regulskiego.

...
WARSZAWA, MAJ 2025

Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej im. Jerzego Regulskiego
ul. Edwarda Jelinka 6, 01-646 Warszawa

WWW.FRDL.ORG.PL